

Književnik Louis Adamič i jugoslavenski pomorci u SAD za vrijeme drugog svjetskog rata

Prve kontakte s Louisom Adamičem uspostavili su Toma Babin kao predsjednik Kluba pomoraca Jugoslavije u New Yorku i kap. Antun Ivančić još 1941. godine. Odmah nakon napada na Jugoslaviju suradnja je pojačana čestim posjetima Louisu Adamiču. On je na svoju farmu pozvao članove Kluba da pomogne svojim savjetom i da ih informira o ratnim planovima i toku zbivanja u što je bio bolje upoznat od ostalih, jer je imao neposredne veze s predsjednikom Roosveltom i Bijelom kućom. Budući da sam se od siječnja 1941. godine nalazio na funkciji člana Upravnog odbora, a zatim i tajnika Kluba, to sam osobno i iz neposredne blizine mogao pratiti sva ta zbivanja i sâm s Adamičem surađivati.

Preko Louisa Adamiča saznali smo tko pruža pravi otpor i vodi borbu protiv okupatora kao i istinu o izdaji Draže Mihajlovića. A kad je u svijet prodršla prava istina o NOB-u u Jugoslaviji, na istim zadacima, rukovođeni istim željama, našli su se zajedno Louis Adamič i svi naši napredni pomorci koje je rat zatekao izvan domovine. U prvoj polovini 1942. godine Adamič je posjetio Bijelu kuću. Posjete i kontakti s vladom SAD nastavljeni su za cijelo vrijeme rata i pridonijeli su tumačenju borbe naših naroda.

Nakon stupanja SAD u rat protiv sila

Osovine, američki su vojni stratezi imali svoje planove i za Balkan. S nekim detaljima bio je upoznat i Louis Adamič. Vlada SAD odlučila je, naime, da na području Balkana (dakle i u Jugoslaviji) uputi grupe dobrovoljaca, sastavljene i od jugoslavenskih iseljenika. Te su grupe trebale poslužiti kao pomoć Draži Mihajloviću. Louis Adamič je, čini se, imao utjecaja na izmjeni tog plana. Učinio je sve što je bilo u njegovoj moći da raskrinka djelatnost Draže Mihajlovića i pruži jasnu sliku o zbivanjima u Jugoslaviji. Plan je u tolike izmijenjen, ali ne više kao pomoć Draži Mihajloviću. U borbi protiv okupatora krenule su iz SAD dvije grupe pomoraca dobrovoljaca. Prva koja je krenula bila je sastavljena od pet članova Kluba s prvim tajnikom Vlahom Šabićem i s Milanom Družićem. Milan Družić je u toku NOB-a bio radist IV proletherske brigade. Ta grupa je otputovala preko Londona i Kaira početkom 1943. godine.

U međuvremenu se, u toku 1943. godine, u SAD pripremala, kroz specijalne treninge za komandose, oveća grupa posebno izabраниh pomoraca. Karakter te grupe otkriva i naziv jedinice kojoj je pripala: Headquarters Company, B, 2677th Regiment Office of Strategic Service (Provisional) Balkan APO 512, U. S. Army. Radi izbora pomoraca za ovu grupu, Adamič se obratio Klubu pomoraca Jugoslavije

*Delegati »Kluba pomoraca Jugoslavije« u New Yorku na II kongresu Američkih Slavena u Pittsburghu, rujna 1944. godine.
Drugi red: sjede urednici »Narodnog Glasnika«.*

u New Yorku, odnosno predsjedniku kluba Tomi Babinu. Izbor drugova i njihov zadatak držan je u tajnosti. Od 30 prijavljenih pomoraca, izabrano je njih 20. Kad su prošli poseban tečaj i trening, upućeni su iste godine (1943) u Evropu, neki od njih iza neprijateljskih linija. Koliko mi je poznato, krenulo je 17 pomoraca: 5 časnika palube, 4 časnika stroja, 6 mornara i 2 radiotelegrafista. Mnogi su od njih poginuli, dvojica u Sloveniji, Češkoj i jedan u Belgiji. Španjolski borac Artur Bartel teško je ranjen u Sloveniji.

Za slanje spomenutih grupa Adamič je kod američkih vojnih krugova imao glavnu ulogu ako ne i odlučujuću riječ. Pogibija dvojice iz grupe, Nikole Mirkovića i Nikole Cladakisa (Grka po narodnosti) posebno ga se duboko dojmila. O tome govori na njemu svojstven način u knjizi »Diner at the White House« (na str. 146 i 147).¹

Klub pomoraca je povremeno organizirao velike skupove i priredbe te je na mnogima sudjelovao i Louis Adamič. Sjećam se da su neki od njegovih govora snimljeni magnetofonskom tehnikom, jer sam i sâm pri tome pomagao. Da li je ijedna vrpca spašena nakon požara Adamičeve kuće i da li je negdje pohranjena, nije mi poznato. Arhiv Kluba pomoraca, u kojem su se nalazili mnogi dokumenti i svi bili registrirani, rasturen je i zapaljen 1948. godine. Govori i članci Louisa Adamiča sadržavali su pozive na jedinstvo svih Jugoslavena i apel za materijalnu pomoć domovini i podršku ratnim naporima Saveznika.

Nakon što je posao oko agitacije za pomoć domovini u lijekovima, novcu i robi bio dobro razvijen, grupa pomoraca pomagala je Ada-

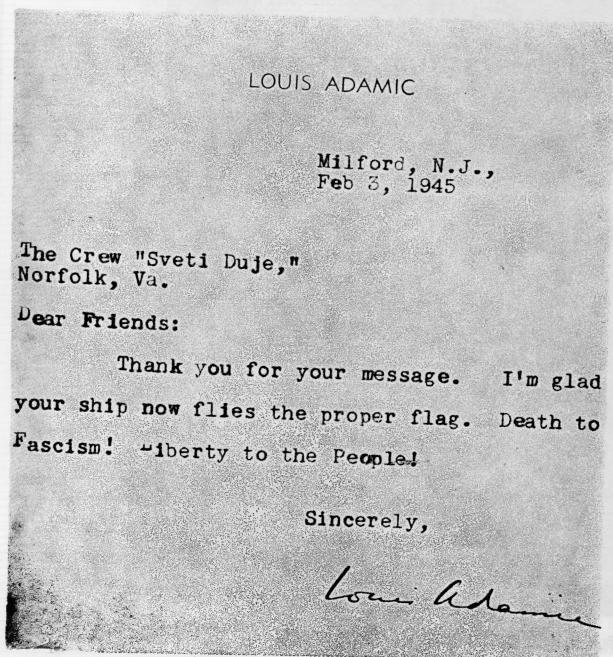

miču u izdavanju biltena i drugih propagandnih materijala za partizane i NOP u domovini. Na tim poslovima surađivali su: kap. Branko Velkavrh, Oskar Magazinović, Božo Milković, Šime Baraba, Toma Babin i kap. Anton Ivančić.

U drugoj grupi koja je krenula u rat u toku 1943. godine bili su: radiotelegrafisti Julije Prester i Pavletić, mornari Ivo Perić, Branko Praštalo i Artur Bartel, kapetani Ivo Marinović, Ivo Antunović, Anton Antić, Božo Bahorić, Zvonko Jurišić, Branko Stipanović i Josip Rubinić te strojari V. Radić, Jercinović i Rubinić. Svi su oni bili priključeni preko veze Louisa Adamiča i raznih komandi »Office of Strategic Service Provisional A.P.O. U.S.Army, te oficira za vezu — majora Houta i Waltera Roosa. Kretali su se na mnogim zadacima i iza neprijateljskih linija u Jugoslaviji, Italiji i po okupiranoj Europi. Neki od njih dobili su i usmena priznanja maršala Tita. Od njih su u ratu poginuli Ivo Perić, Pavletić i Božo Bahorić.

Koncem 1943. godine, kad mu je iz štampe izašla knjiga »My Native Land« (Moja rodna gruda), Adamič je jedan oveci sanduk knjiga potpisao i ustupio Klubu pomoraca radi prodaje pomorcima (i da se knjige što prije unovče, jer se i on nalazio u novčanoj krizi, zbog ulaganja u propagandu, biltene i drugo). Osim ove knjige poslao nam je, preko svog izdavača »Harper i Broos«, i knjigu »Oružje za Tita«, major Louisa Huota, s kojim je vjerojatno i surađivao na izdavanju, jer je major bio pripadnik iste službe.

Za jugoslavenske pomorce u SAD Louis Adamič nije bio samo jedan od naših najuglednijih iseljenika nego i istinski borac protiv fašizma, prijatelj i suradnik, angažiran da pomogne novoj Jugoslaviji koja se tada stvarala. O Adamičevu ugledu među našim pomorcima svjedoče i telegrami koje su mu oni upućivali u svečanim zgodama. I on je razmjenjivao mnoge poruke, pa evo teksta pisma koje je uputio brodu »Sveti Duje«, kad je na njemu izvršena promjena zastave i kad se na jarbolu i na krmi zavijorila zastava nove Jugoslavije.

Pismo od 3. veljače 1945. upućeno posadi »Sv. Duje« u Norfolk

Zbog te njegove suradnje i pomoći koju je pružio našim pomorcima u toku drugog svjetskog rata, Klub pomoraca Jugoslavije u New Yorku imenovao je Louisa Adamiča svojim počasnim članom². Zahvaljujući upravo tome što su preko Louisa Adamiča bili na vrijeme informirani, naši su pomorci okupljeni u Klubu uspjeli spriječiti otuđivanje »preživjelih« jugoslavenskih trgovačkih brodova i preuzeti ih za novu Jugoslaviju. Suradnja s Louisom Adamičem dovela je jugoslavenske pomorce i do suradnje s vojnim rukovodiocima SAD. Osim s Adamičem veza je bila uspostavljena i s prof. Landy iz Agitpropa C.K.K.P.A. Direktno veze bile su preko španjolskog borca Tome Babina, te kap. Ivančića i Antunovića. Preko tih veza poslali smo od 1943. do 1945. više pošiljki lijekova i instrumenata Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

U našem pismenom komuniciranju s Louisom Adamičem i s drugim našim pomorcima imali smo velikih poteškoća, jer su nam agenti British Intelligence Service-a, po narodnosti iz Jugoslavije, oduzimali poštu. I telefoni su bili prisluškivani. Kad smo otkrili da su neki spisi Kluba dospjeli u ruke agenata te službe, s Louisom Adamičem saobra-

ćali smo najviše osobno ili preko posebnih kurira pomoraca. Teškoće su dolazile i od naše Kraljevske vlade, jer smo na njen poticaj bivali često zatvarani. Tad bi Louis Adamič intervenirao preko Komiteta za obranu inorođenih, čiji je bio aktivni član.

Louis Adamič je umro u Milfordu, New Jersey, 4. rujna 1951, ubijen ili natjeran na samoubojstvo nakon optužbe za antiameričku djelatnost, u vrijeme pripremanja svog novog djela »The Eagle and the Roots«, knjige o novoj Jugoslaviji³.

¹ Napominjem da su pred nekoliko godina »ukradene« kosti Nikole Mirkovića (rođenog u Srbiji). Mirković je plovio na m/b »Kornat« skupa s admiralom Janezom Tomšičem i ovaj ga je osobno pokopao na jednom od kornatskih otoka (Peškera), jer je taj obavještajac za života izrazio želju, pogine li, da bude pokopan u zemlji svojih otaca. Krađa kostiju obavljena je noću. O tome se u mojem arhivu nalazi opširna izjava počinitelja.

² O tome je u Pomorskom zborniku Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, u knjizi 5/1967, na str. 855, objavljen poseban članak, a u knjizi »Na svim meridijanima«, kao posebnom izdanju Društva (knjiga 19), duža rasprava.

³ Napominjem da sam u povodu 25. obljetnice tragične smrti Louisa Adamiča objavio u Zborniku općine Grosjupje, na str. 107—120, jedan polemičan članak u vezi njenih uzroka.

Jugoslavenski pomorci i delegati na Prvom zasjedanju Ujedinjenih nacija, New York, 1945. U prvom redu sjede s lijeva na desno: kap. Teda Tijan, Oskar Magazinović, kap. Martin Kovačević, S. Belen i kap. Ivo Antunović. U drugom redu sjede: Vladimir Dedijer, Zlatko Baloković, Sreten Zujović, Luis Adamič. U trećem redu stoje: Hary Justiz, Toma Babin, kap. Andro Čulić, Luj Goranin, Predrag Milanov, V. Ujičić, J. Zavetnik i ostali.